

Abdülkâdir b. Muhammed et-Taberî'nin *Mü'ellefe fi'l-mü'ellife* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 585)

nüşhası bulunan *Mü'ellefe fi'l-mü'ellife* adlı eserle aynı kitap olmalıdır. **7. *Sîret manzûme***. Hz. Peygamber'in sîretine dair olup Muhibbî tarafından *Hulâşatü'l-eşer'*de kısmen nakledilmiştir. **8. *Hüsnü's-serîre fî hüsnî's-sîre***. Bir önceki kitabın şerhidir. **9. *el-Esâtin fî hacci's-selâtin (Esâtinü's-ş-ş-âiri'l-İslâmiyye ve fezâ'ilü's-selâtin ve'l-meşâ'iri'l-Haremîyye)***. Osmanlı padişahı II. Osman'ın geleneğe aykırı olarak hacca gitmek istemesiyle yenîçeriler tarafından öldürülmesi üzerine (1031/1622) kaleme alınmıştır. **10. *Şebet***. Müellifin kendi hayatı, eserleri ve hocaları hakkında kaleme aldığı eseridir. **11. *Hıfzu'l-hurem fî evkâfi ehli'l-Harem***.

B) Edebiyat. **1. *Uyûnü'l-mesâ'il min a'yanî'r-resâ'il***. Kafiye, inşâ, ensâb, muamma, lugaz, hat, ayrıca tefsir, hadis ve fıkıh usulü, kelâm, ferâiz gibi otuz ilim dalı hakkında bilgiler içermektedir (nşr. M. Ömer el-Hüsâmî el-Beyrûtî, Kahire 1316/1898). **2. *Künnâsetü 'Abdülkâdir et-Taberî***. Müellifin cuma ve bayram hutbeleri, çeşitli kişilerle mektuplaşmaları, şiirleri, Mekke'de yaşayan âlimler, edebiyatçıları, emîrler, burada cereyan eden olaylar, vefatlar, düğün merasimleri ve yaşadığı dönem hakkında önemli bilgiler içerir (Ümmülkurâ Üniversitesi Ktp., nr. 1892). **3. *Keşfü'l-hâfi min Kitâbi'l-Kâfi fî 'ilmeyi'l-arûz ve'l-kavâfi (Keşfü'l-hâfi 'an metni Kitâbi'l-Kâfi)***. Ahmed b. Abbâd el-Havvâs'a ait eserin şerhidir (Abdullah Muhammed el-Habeşî, II, 1408). **4. *er-Râyâtü'l-manşûre 'alâ ebyâtî'l-Makşûre***. İbn Düreyd'in *el-Makşûre* adlı kasidesinin şerhidir (M. Habîb el-Hîle, s. 293-304; Abdullah Muhammed el-Habeşî, III, 1827; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde*, II, 827). **5. *el-Kelimü't-tayyib 'alâ kelâmi Ebi't-***

Tayyib. Mütenebbî divanının şerhidir (Abdullah Muhammed el-Habeşî, II, 931). **6. *Vesiletü'l-âmâl (fi'l-edeb)*** (*Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde*, II, 827). **7. *Dürretü'l-aşdâti's-seniyye fî zirveti'l-evşâfi'l-Haseniyye***. Mekke Emîri Şerîf Hasan b. Ebû Nümeyy'in methine dairdir. **8. *Divânü huţabi'l-enkiha***. Müellifin nikâh merasimlerinde yaptığı konuşmaların toplandığı eseridir. **9. *Divânü huţabi's-salât 'ale'l-emvât***. Taberî'nin ayrıca, İbn Hicce'nin *Hizânetü'l-edeb*'ine kendisi tarafından verilen *Takdîmü Ebî Bekr* adını doğru bulmadığı, bu konuda 'Aliyyü'l-hücce bi-te'hîri İbn Hicce' adıyla bir eleştiri kaleme aldığı belirtilir (*Dîa*, XX, 65).

C) Diğer Eserleri. **1. *Bulûğu'l-merâm fi'l-iktidâ'i min cidâri'l-Mescidi'l-Harâm***. **2. *Ref'u'l-iştibâk fî tenâvülü't-tünbâk***. Nargile ve sigaranın fikhî hükmü hakkındadır. **3. *'Arâ'isü'l-ebkâr ve garâ'isü'l-efkâr ('Arâ'isü'l-ebkâr min nefâ'isi'l-efkâr; Risâle fî tefsiri kavlihi te'âlâ: "In-nemâ yürüdü'llâhü li-yüzhibe 'ankümü'r-ricse ehle'l-beyt"*** [*Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde*, II, 827]). Ahzâb sûresi 33. âyetinin tefsiridir. **4. *Fevâ'idü sülûki'l-verâ bi-avâ'idi Ümmi'l-kurâ***. **5. *İfhâmü'l-mümârî fî ifhâmi'l-Buhârî*** (Abdullah Muhammed el-Habeşî, I, 415). *Buhârî'nin el-Câmi'u's-şâhîh*'inin şerhidir. Muhibbî'nin *Hulâşatü'l-eşer'*i (II, 5 vd., 459-460) ve İbn Ma'sûm'un *Sülâfetü'l-'aşr'*i (s. 43-44, 47-49) gibi eserlerde Taberî'nin şiirleriyle edebî nesrinden örnekler yer verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali et-Taberî, *el-Erecü'l-miskî fi'l-târîhi'l-Mekki ve terâcimi'l-mülük ve'l-hulefâ'* (nşr. Eşref Ahmed el-Cemmâl), Mekke 1416/1996, neşreden giriş, s. 12; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, II, 5 vd.,

457-464; a.m.f., *Nefhatü'r-Reyhâne*, IV, 35-40; İbn Ma'sûm, *Sülâfetü'l-'aşr'*, Kahire 1324, s. 42-50; Şevkânî, *el-Bedrü't-âli'*, I, 371-372; Serkis, *Mu'cem*, II, 1231; Brockelmann, *GAL*, II, 378; *Suppl.*, II, 509; *İzâhu'l-meknûn*, II, 97; *Hediy-yetü'l-'ârifin*, I, 600; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 303-304; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 293; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, III, 493; Abdullah Mirdâd Ebü'l-Hayr, *el-Muhtaşar min Kitâbi Neşri'n-nevr* (nşr. M. Saïd el-Âmûdî - Ahmed Ali), Cidde 1406/1986, s. 267-272; Ömer Ferruh, *Me'âlimü'l-edebî'l-Arabî fi'l-'aşr'i'l-hadîs*, Beyrut 1406/1986, II, 372-392; M. Habîb el-Hîle, *et-Târîh ve'l-mü'errihün bi-Mekke*, Mekke 1994, s. 293-304; Bender b. Muhammed b. Reşid el-Hemedânî, *el-Menhecü't-târîhi li-mü'errihî Mekketel-mükereme fi'l-kamî'l-hadî 'aşer el-hicrî*, Riyad 1418/1997, s. 147-175, 267-274; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-ş-ş-ürüh ve'l-havâşi*, Ebüzabî 1425/2004, I, 415; II, 931, 1408; III, 1827; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde fî mektebâti İstânbûl ve Anâtu'lî* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], II, 827; Nasuhi Ünal Karaarslan, "İbn Hicce", *Dîa*, XX, 65.

MUSA YILDIZ

TABERÎ, Ali b. Abdülkâdir

(bk. ALİ et-TABERÎ).

TABERÎ, Ali b. Rabben

(bk. ALİ b. RABBEN et-TABERÎ).

TABERÎ, Ebü't-Tayyib

(أبو الطيب الطبري)

Ebü't-Tayyib Tâhir b. Abdillâh b. Tâhir et-Taberî (ö. 450/1058)

Şâfiî fakihî.

348 (959) yılında Taberistan'a bağlı Âmul'de doğdu. Memleketinde Ebü'l-Abbas İbnü'l-Kâs'ın seçkin talebesi Ebü Ali Hasan b. Muhammed ez-Zücâcî'den fıkıh dersleri aldı. Tahsilini ilerletmek için gittiği Dinever'de Ebü'l-Kâsım Yûsuf b. Ahmed b. Kec'den fıkıh, Cürçân'da Muhammed b. Ahmed el-Gıtrîfî'den hadis ve Ebü Sa'd İsmâil b. Ahmed el-İsmâîlî'den fıkıh, İsferyân'de Ebü İshak el-İsferyânî'den usûl-i fıkıh okudu. Nişâbur'da dört yıl Ebü İshak el-Mervezî'nin talebesi Ebü'l-Hasan el-Mâsercisî'nin derslerine devam etti. Daha sonra Bağdat'a gitti. Dârekutnî, Mûsâ b. Arefe, Muâfâ en-Nehrevânî, Ali b. Ömer el-Harbî'den hadis, Abdullah b. Muhammed el-Bâfî'den ileri düzeyde fıkıh dersleri aldı; Ebü Hâmid el-İsferyânî'nin ilim meclisine katıldı. Çok geçmeden Irak bölgesin-

de Şâfiî mezhebinin otoritesi haline geldi ve Irak Şâfiî fukahası ondan mezhep fikrini öğrenip sonraki kuşaklara aktardı. Talebeleri arasında Hatîb el-Bağdâdî, Ebû İshak eş-Şîrâzî, İbnü's-Sabbâğ, İbn Mâkûlâ, Ebû Ma'sher et-Taberî ve Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed el-Ukberî gibi âlimler anılır. Kendisine on yıl kadar talebelik yapan gözde öğrencisi Ebû İshak eş-Şîrâzî'yi önce kendi ders halkasında, 430 (1039) yılından itibaren başka bir mescidde fikh okutmakla görevlendirdi. Bağdat'ta Bâbü'ttâk kadılığına getirildi. Hanefî kadısı Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin vefatıyla (436/1045) boşalan Kerh kadılığı da kendisine verildi, ölünceye kadar bu görevi sürdürdü. 19 Rebülevvel 450 (16 Mayıs 1058) tarihinde vefat etti ve ertesi gün Bâbüharb Mezarlığı'na defnedildi.

Taberî "aşâbü'l-vücûh"tan olup mezhep içinde önemli bir konuma sahiptir. Nevevî, Şâfiî fakihleri içinde üslûbu ondan daha güzel olan birini görmediğini belirtir (*el-Mecmû'*, I, 509). Fikh yanında usul, cedel ve hilâf konularında da iyi bir donanıma sahipti. Diğer mezhep ileri gelenleriyle yaptığı ilmî münazaralarda kendi mezhebini başarıyla temsil etmiştir. Tâceddin es-Sübki, Taberî'nin biri Hanefîler'in Belh fukahasında Ebû'l-Hasan et-Tâlekânî, diğeri dönemin Bağdat Hanefî otoritesi kabul edilen Kudrî ile girdiği iki münazarayı nakleder (*Tabakât*, IV, 245-252). Şîrâzî hocası Taberî'yi gördüğü en nitelikli âlim diye niteler. İleri yaşına rağmen zihnî melekelerinde herhangi bir bozukluk meydana gelmediğini, son yıllarına kadar ilmî faaliyetlerini sürdürdüğünü ve fetva verdiğini kaydeder. Ebû'l-Vefâ İbn Akil de Taberî'yi görme ve kendisiyle sohbet etme şerefine nâil olduğunu, fakat bunun tadrîs ve münazarayı bırakmasından sonraki bir döneme rastladığını söyler (İbn Receb, I, 142-143). Şiire de yakın olan Taberî daha öğrenciliği yıllarında bu yeteneğini kanıtlamıştır. Dînever'de fikh tahsil ettiği hocası Ebû'l-Kâsım İbnü'l-Kecc'in meclisinde hocasının ders arkadaşı şair İbn Bâbek'e karşı uzunca bir kaside okumuştur. Taberî'nin biyografisine oldukça geniş bir yer ayıran Sübkî bu kasidenin yanı sıra ona ait diğer şiirlerden de örnekler verir. Ebû İshak eş-Şîrâzî gibi Şâfiî mezhebinin Irak çizgisinde yetişmiş fakihlerin eserlerinde mutlak olarak geçen "Kâdî"dan maksat Ebû't-Tayyib et-Taberî, İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî gibi mezhebin Horasan çizgisinde yetişmiş âlimlerinin eserlerinde "Kâdî" ile kastedilen ise Ebû Ali el-Merverrûzî'dir.

Eserleri. 1. Şerhu Muhtaşari'l-Müzenî. Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin zikrettiği bu eser (*Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 128) Taberî'nin Şâfiî fikhına olan geniş vukufunu göstermekte, klasik mezhep literatüründe kendisine sıkça atfı yapılmaktadır. İbn Kâdî Şühbe, *et-Ta'lik* adıyla verdiği bu eserin yaklaşık on cilt olduğunu, Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin *el-Mühezzeb*'ini yazarken en çok hocasının bu eserinden faydalandığını söyler (*Tabakât*, I, 207, 221). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde *et-Ta'likâtü'l-kubrâ fi'l-fürû'i's-Şâfi'iyye* ismiyle kaydedilen eser (Karatay, II, 637), Hidiviyye Kütüphanesi (bugün Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye) kayıtlarında *Şerhu Muhtaşari'l-Müzenî* diye geçmekte (*Fihristü'l-Kütübhâneti'l-Hidiviyye*, III, 239), Sezgin tarafından da bu adla gösterilmektedir (bk. bibl.). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde on yedi ciltlik takımın II, VII, XI, XV. ciltleri (III. Ahmed, nr. 850, 858'de sadece ilk iki cilt mevcuttur), Hidiviyye Kütüphanesi'nde ise on bir ciltlik takımın ilk cildi eksiktir. Bu şerh, Medine İslâm Üniversitesinde *et-Ta'likâtü'l-kubrâ fi'l-fürû'* adıyla on dört araştırmacı tarafından yüksek lisans ve doktora tezi olarak neşre hazırlanmıştır (1419-1425/1999-2004). **2. Ravzatü'l-muntehâ fi mevlidi'l-İmâmi's-Şâfi'i** (AÜ DTCF Ktp., İsmail Saib Sencer, nr. 3101). *Muhtaşar fi mevlidi's-Şâfi'i* adıyla da bilinen eserin sonlarında bazı Şâfiî fakihlerine ait biyografilere yer verilmiş olup bu yapıyla mezhebin tabakata dair ilk eserlerinden biri sayılabilir (Şîrâzî, neşredenin girişi, s. 23). Şîrâzî muhtemelen hocasına ait bu esere muttali olmuş ve onu geliştirip kendi *Tabakâtü'l-fukahâ'*sını oluşturmuştur. **3. Manzûme fi'l-fikh.** Yetmiş sekiz beyitten oluşmaktadır (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Umumi, nr. 3778, Mecâmî, nr. 41). **4. er-Red 'alâ men yuhibbû's-semâ'** (nşr. Mecdî Fethî es-Seyyid, Tanta 1410/1990). Nüshalarında eser *Kitâb fi semâ'î'l-ğınâ'*, *Cevâb fi's-semâ' ve'l-ğınâ'* adlarıyla da geçer (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 22; *DMBİ*, V, 653). Taberî'nin kaynaklarda *Şerhu Fürû'i İbni'l-Haddâd*, *el-Mücerred fi'l-mezheb* (Nevevî *el-Mecmû'*da bu esere atıfta bulunmuştur), *el-Minhâc fi'l-hilâfiyyât*, *Şerhu'l-Kifâye fi'l-uşûl* adlı eserleri de zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Âsım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*'i's-Şâfi'iyye (nşr. G. Vitestam), Leiden 1964, s. 113-114; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, II, 86; IV, 252; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 127-128, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 23; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, IX, 288-290; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (nşr.

Halîl Me'mûn Şihâ), Beyrut 1422/2002, VIII, 35-36, 89; Nevevî, *el-Mecmû'*, I, 509; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 512-515; IV, 197; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVII, 668-671; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), III, 317; IV, 245-252; V, 12-50; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 142-143; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü'l-fukahâ'*'i's-Şâfi'iyye (nşr. Ali M. Ömer), Kahire, ts. (Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye), I, 205-207, 221; *Fihristü'l-Kütübhâneti'l-Hidiviyye*, III, 239; Karatay, *Arapça Yazmalar*, II, 637-640; Sezgin, *GAS*, I, 493, 502; A. Shiloah, *The Theory of Music in Arabic Writings*, München 1979, s. 343; M. Hasan Heyto, *el-İctihâd ve tabakâtü müctehidî eş-Şâfi'iyye*, Beyrut 1409/1988; M. Ebû Bekir b. Ali v.dğr., *İstidrâkât 'alâ Târîhi't-türâsi'l-Arabi*, Cidde 1422, V, 204-205, 245-246; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'u's-şürûh ve'l-havâşi*, Ebûzâbi 1425/2004, II, 1301; III, 1636; Saïd el-Azamî en-Nedvî, "el-Kâdî Ebû't-Tayyib Tâhir et-Taberî", *el-Ba'sû'l-İslâmî*, XXVI/7, Leknev 1982, s. 91-96; E. Chaumont, "al-Tabarî", *EP* (İng.), X, 15-16; J. Wakî, "Abu'l-Tayyib Tabarî", *EIr.*, I, 390; Esad Şeyhülislâmî, "Ebû Tayyib Taberî", *DMBİ*, V, 652-653.

BİLAL AYBAKAN

TABERÎ, Muhammed b. Cerîr

(محمد بن جرير الطبري)

Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923)

Câmi'u'l-beyan ve Târîhu'l-ümem ve'l-mülük adlı eserleriyle tanınan müfessir, tarihçi, muhaddis ve fakih.

224 yılı sonunda veya 225 yılı başında (839) Taberistan'ın merkezi Âmül'de doğdu; Âmülî, Taberî ve daha sonra Bağdat'a yerleştiği için Bağdâdî nisbeleriyle anılır. Hiç evlenmeyen Taberî'ye bazı İslâm ülkelerinde doğan çocuklara isimleri yanında künye de verilmesi geleneğine uyularak Ebû Ca'fer künyesi verilmiş ve bu künye ile meşhur olmuştur. Çiftçilikle uğraşan babası, oğluyla ilgili rüyasının büyüyünce âlim olarak dinini savunacağı şeklindeki yorumundan dolayı onun yetişmesine için büyük çaba sarfetmiş ve kendisine ciddi gelir getirecek arazi bırakmıştır. Taberî, ilk öğrenimine memleketi Âmül'de Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyerek ve ardından hadis yazarak başladı. İlim tahsili için beş yıl kadar sürecek ilk seyahatini on iki yaşında iken Rey'e yaptı; orada İbn Humeyd er-Râzî'den çok sayıda hadis aldı ve tefsir okudu. Müsennâ b. İbrâhim el-Âmülî'den hadis ve bazı İsrâiliyat haberlerini, Ebû Mukâtil'den Hanefî fikrini öğrendi. Ahmed b. Hammâd ed-Dûlâbî'den, tarihini yazarken çok faydalandığı İbn İshak'ın *Kitâbü'l-Mübtede*'inin (*Siretü İbn İshâk*) Seleme b. Mu-